

TÜRK HARF DEVRİMİ VE BASINA YANSIMALARI**Dr. Öğr. Üyesi Yücel SARI**

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi

Yeni Medya ve İletişim Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-6585-0984, yucel.sari@yeniuyuzuil.edu.tr**ÖZ**

Dilin sadeleştirilmesi ve Latin alfabesine geçme gerekliliği daha 19. Yüzyıl'ın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nde tartışma konusu olmuş, bu konuda bazı girişimler olsa da Arapçanın halkın ibadetine yön veren "Kuran" yazısı olması yapılacak herhangi bir girişimi engellemiştir.

Yeni doğmakta olan Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte bu dilsel özlemler yeniden canlanmış, Cumhuriyet'in temel ilkeleri ve Atatürk'ün çağdaş uygarlık seviyesine erişme ereğiyle önemli bir ivme kazanmıştır. Atatürk, Arap diline uygun bir biçimde doğan ve şekillenen Arap yazısının, Türk yazı dilini karşılamadaki eksikliğini vurgulayarak dil reformu çalışmalarına başlamıştır. Bu yetersizliğin sadece dil uyumunu engellemekle kalmayıp aynı zamanda Türk toplumunun toplumsal ve kültürel ilerlemesini de engellediğini savunan Atatürk, özenli ve ikna edici bir seferberliğin ardından, 1 Kasım 1928'de Büyük Millet Meclisi'nde çıkarttığı 1353 sayılı *Türk Harflerinin Kabulü ve Uygulanması Hakkında Kanun* ile dil devrimini başarıyla gerçekleştirmiştir.

Bu çalışmada, tarihsel akışı içerisinde Türk Harf Devrimi'ne giden yolda yaşananlar ile bunların dönemsel yayınların haber ve karikatürlerine nasıl yansydıkları ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Harf devrimi, Basın, Karikatür

TURKISH ALPHABET REVOLUTION AND ITS REFLECTIONS IN THE PRESS

Dr. Öğr. Üyesi Yücel SARI

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi

Yeni Medya ve İletişim Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-6585-0984, yücel.sari@yeniuyuzuil.edu.tr

ABSTRACT

Commencing from the latter half of the 19th century, the Ottoman Empire witnessed a growing discourse on language simplification and reform. Numerous individuals articulated their support for these linguistic endeavors. Nevertheless, the profound influence of Arabic, particularly in the realm of religious belief and worship, and its role in directing these aspects of society, presented formidable obstacles to the practical realization of these linguistic reform ideas.

With the advent of the nascent Republic of Turkey, these linguistic aspirations were revitalized, gaining significant momentum within the framework of the foundational principles of the Turkish Republic and Mustafa Kemal Atatürk's state ideology, rooted in contemporary notions of civilization. Atatürk initiated his linguistic reform efforts by emphasizing the inherent inadequacy of the Arabic script, which had evolved to serve the Arabic language, in meeting the linguistic requirements of the Turkish language. He cogently argued that this inadequacy not only impeded linguistic harmonization but also obstructed the progress of Turkish society in social and cultural spheres. Following a diligent and persuasive campaign, Atatürk successfully enacted his linguistic revolution on November 1, 1928, through the passage of Law No. 1353, aptly titled 'On the Adoption and Implementation of Turkish Letters'; in the Grand National Assembly of Turkey.

This comprehensive study seeks to elucidate the historical trajectory that led to the pivotal Turkish Alphabet Reform and to analyze their depiction in the media, including news articles and satirical cartoons.

Keywords: Alphabet Revolution, Press, Caricature

GİRİŞ

Tarihin akışı içerisinde çeşitli alfabeler kullanan Türkler, İslamiyetin kabulüyle birlikte Arap yazısına geçmişlerdir. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla tarih sahnesine çıkan Osmanlılar da bu Türk-İslam medeniyetinden kalan maddi ve manevi temeller üzerinde kurulmuş, onların varisçisi olarak siyasal ve sosyal alanda olduğu kadar, kullandıkları yazıyı da almışlardır.

Ancak Arapların iletişimini sağlayacak biçimde doğmuş, biçimlenmiş ve gelişmiş olan Arap harfleri Türkçeyi tam karşılamamıştır. Bu konuda Arap alfabesinin, Arapçaya mükemmel uymakla beraber, Türkçe için elverişsiz olduğunu söyleyen tarihçi Lewis'e (1993, s. 421-422) göre Türkçe, ayrıca Arapça ve Farsçadan aldığı sayısız sözcüklerle ifade yeteneğini kaybetmiş, temel yapısı bozularak her ikisinden de ayrı bir dil haline gelmiştir. Üstelik Arapça diye kullanılan birçok kelimeyi Araplar bile anlamamıştır. Çünkü Araplar o kelimeyi o kalıba sokarak kullanmamışlardır. Ancak Osmanlıca onu bir kalıba sokmuş, bu yolla yeni sözcükler türetmiştir. (Levent, 1973, s. 7).

Arap alfabesinin Türk diline aykırılığına ilişkin görüşler çok eskilere dayansa da harflerin islahı ya da değiştirilmesi gerektiğine ilişkin görüşler asıl Tanzimat'la dilendirilmeye başlamıştır. Bu dönem aydınlarından olan Ziya Paşa, Namık Kemâl, Şinasi, Ahmet Mithat Efendi, Şemsettin Sami gibi isimler dilin sadeleşme konusunda çeşitli görüşler ifade etmişlerdir.

Tanzimat döneminde ortaya atılan ve dilde sadeliği isteyen kişilerin, bunların içinde daha çok Şemsettin Sami'de toplanan düşünceleri aktaran Agâh Sırrı Levent, bunları şöyle sıralamıştır:

1. Türkçe zengin bir dildir. Türkler tarafından ileri sürülmüş kuru bir iddia değil Avrupalı bilginlerin ortaya koyduğu bir hakikattir.
2. Türkçeye Osmanlıca demek yanlıştır. "Osmanlı" Osman Gazi'nin kurduğu devletin adıdır. Halbuki dil ve millet, Osman Gazi ve kurduğu devletten çok eskidir. Asıl bu dille konuşan milletleri adı "Türk" ve konuştukları dil "Türkçe"dir. Cahillerin kötü bir sıfat olarak Anadolu köylüsü hakkında kullandıkları bu ad "intisabiyle iftihar olunacak büyük bir ümmetin ismidir."

3. Türkçeye Arapça, Farsça ve Türkçeden mürekkep bir lisandır demek doğru değildir. Dünyanın hiçbir yerinde üç dilden toplanmış bir dil olamaz. Belki edebi dilimize üç dilden toplanmıştır denebilir. Fakat dil değildir. Mademki hiçbir yerde hiç bir kimse tarafından söylenmiyorsa ona dil adı verilemez. Bu yapma ve tabiat dışı olaydır.
4. Dünyada yazı dili başka konuşma dili başka bir millet varsa o da biziz. Bizim yazdığımız dil, söylediğimiz dilden büsbütün başka bir şeydir."
5. Bir dil başka dilden kelime alabilir. Fakat kural almaz. Dilimizin ahengini bozan Arapça ve Farsça kurallar, tertipler ve cemiler tamamıyla atılmadır.
6. Bir kelimenin Türkçesi varken Arapça ve Farsçasını kullanmamalıdır.
7. Doğu Türkçesi, Batı Türkçesine göre aslını daha çok muhafaza etmiştir. O bizim için bir kaynak olabilir. Atacağımız Arapça ve Farsça kelimeler yerine asıl lisanımız olan Şark Türkçesinin terkedilmiş ve kayıp kelimelerini uyandırarak, onları kabul ettirmek gerekir.
8. Örneğin; "çağ" kelimesi dilimizin şivesine "vakit" kelimesinden elbette daha uygundur. Gerçi herkesin kullanmaya alışmış olduğu "vakit" kelimesini bırakarak, onun yerine "çağ" kelimesini uyandırmak biraz güçse de eli kalem tutan herkes bu yolda hizmet etmek istediği takdirde bu gibi kelimeleri önce yazı dilinde kullanmaya başlar ve yavaş yavaş halk arasında yayılır" (Dilde Sadeleşme Hareketi ve Dünküler, 1945, s. 2).

Ancak bu dönemde Arap harflerinin "Kur'an" dilini ifade etmesi, din ve ibadet meselesi olarak algılanması yazı değiştirme sorununu açıkça eyleme dönüştüremiştir.

Bu konuda asıl girişim Birinci Dünya Savaşı arefesinde yaşanmıştır. Tanin gazetesinin birinci sayfasında yeni bir yazı denemeye başlanmıştır. İstanbul basınında oldukça taraftar bulan bu denemeyi Harbiye Nazırı Enver Paşa da kendi dairelerinde kullanmaya başlamıştır. Ancak "Ordu elifbası" olarak da anılan bu girişim, yazışmaları geciktirdiğinden kısa sürede kaldırılmıştır (Atay, 1999, s. 109).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise dil ve alfabe sorunları yeniden canlanmış, Latin harflerine geçilmesi

gerektiği Hüseyin Cahit, Mustafa Hamit, Refet Avni ve İçtihat dergisi sahibi Dr. Abdullah Cevdet gibi isimler tarafından tekrar gündeme getirilmiştir.

Yalnız bu dönemde dil ve Latin harf tartışmaları, sadece aydınların tartıştığı bir konu olmaktan çıkmış, bir eğitim ve kültür sorunu olarak Atatürk'ün ülkeyi çağdaş uygarlık seviyesine çıkaracak ereğinin odak noktasına yerleşmiştir. Fakat bunun için bir seri devrimi sırasıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünen Atatürk uzun süre beklemiştir. Gazinin de ifade ettiği üzere, *“Arap harflerinden Latin alfabesine geçmek için, Hilâfetin kalkmış olması, milletin daha serbest ve daha derin, meseleyi incelemesi, milli ihtiyacın açık surette kendini duyurması lazımdı...”* (Aydemir, 2020, s. 302).

Üstelik Atatürk'ün harf devrimi konusunda başta İsmet İnönü olmak üzere, Kazım Karabekir gibi birçok çalışma arkadaşını ikna etmesi gerekmiştir (İnönü, 1998, s. 103). Nitekim süreç içerisinde bu kişileri ikna ettikten sonra harf değişikliği konusunda adımları atmıştır (İnan, 2009, s. 368-320).

Harf değişikliği için önce Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Dil Encümeni oluşturulmuştur. Dil Encümeni ile birlikte yeni harfler inşa etmek için büyük çaba harcayan Mustafa Kemal, İstanbul konuşma dilini esas alarak Latin esaslı Yeni Türk Alfabesi'ni oluşturmuştur.

Alfabeden sonra da çıkarılan 3.11.1928 tarih ve 1353 sayılı *“Türk Harflerinin Kabul ve Uygulaması Hakkında Kanun”*, Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 3.11.1928, s. 1030).

1. CUMHURİYET ÖNCESİ GELİŞMELER

Türkler tarafından kullanılan en eski Türk alfabesi Göktürk ya da Orhun Alfabesi olarak bilinse de, Yenisey Yazıtları'nın 7. veya 6. asırların ürünü, Orhun Yazıtları'nın 8. asra ait olduğu gerçeği, bu devirde bir alfabeyle sahip olan Türklerin, birkaç asır önceden beri bir alfabeyle kullandıkları, bunun da 4. asra işaret ettiği açıkça ortaya çıkacaktır (Orkun, 1994, s. 747).

Göktürkler ve diğer erken dönem Türk hanlıkları tarafından kullanılan Orhun, Göktürk ya da Köktürk alfabesi olarak da anılan bu yazı eski Kırgızlara da geçmiştir. Göktürklerin varisi Uygur Türkleri (745-970) ise bu yazıyı bırakıp Uygur yazısını geliştirmişlerdir. Daha sonra İslamiyeti seçen Uygurlar bu kez Arap yazısını almışlar, onları Karahanlılar izlemiştir (Ülkütaşır, 1998,

s. 14).

Türkler İslamı kabul ettikçe aynı zamanda bir ibadet dili olarak Arap yazısına sarılmışlar, bu Osmanlı İmparatorluğu süresince tüm muhafazakarlığıyla sürmüştür. 13. Yüzyıl'ın sonlarında sadece Kıpçak Türklerinden Kumanlar arasında Hıristiyanlığı yaymak amacıyla Katolik misyonerler tarafından Latince *“Codex Cumanicus”* yazılmıştır (Kuun, 1880, s. 8) ki, ticaret amaçlı bu girişimin dışında tüm Türk lehçeleri Arap alfabesinin eksikliği ve Türkçe fonetiği karşısındaki yetersizliği karşısında ezilmiştir.

Nitekim Cumhuriyet döneminde Dil Encümeni'nin yaptığı çalışmada, kullanılan yazıda Türkçede yer alan sesli harflere karşılık, sessiz harf olarak da kullanılabilen 4 Arap işareti tespit edilmiştir. Bu işaretlerden üçünün uzun sesli harflerin belirticisi görevini de üstlenmesi karışıklığa neden olmuştur. Ayrıca, Araplar ses değişikliklerini belirlemek için birtakım sessiz harf işaretleri de kullandığından, Türkler tek bir ses için üçten fazla işaret arasından seçim yapmak zorunda kalmıştır. Bu ise kesin bir imla kuralı saptamayı güçleştirmiştir (Steinhaus, 1999, s. 25). Örneğin Kemal Özerdim bu durumu kendi öğrenciliğinde Arabi bir hocasının tavsiyesini aktararak şöyle somutlaştırmıştır: *“‘Ha’ ile ‘hı’ nın ayrılmasında tereddüte düşersen; ‘-Noktalı mı, noktasız mı? Bilmiyorsan üstüne noktaya benzer bir şey koy, şayet ‘hı’ ise sinek kirletmiş dersin...”* (Özerdim, 1972, s. 92).

Ancak yazı sorunu sadece harflerle sınırlı kalmamış, dilde de kendisini göstermiştir. Osmanlıca yalnız yabancı kökenli sözcükler almakla yetinmeyip, Türkçenin yapısına uymayan *“dil bilgisi kuralları”* da alarak birlik ve denge kuralını yok saymış; daha doğrusu Türkçenin kendi öz yapısı dışında bir birlik ve denge arayışına yönelmiş, sonucunda Türkçeden ayrı bir dil olup çıkmıştır. Gerçekten de Türkçe ile Osmanlıca arasındaki uzaklık, Fransızca ile İtalyanca arasındaki uzaklıktan daha az olmamıştır (Yücel, 1982, s. 22).

Arap yazınının yetersizliği ilk kez 17. Yüzyıl'da Katip Çelebi tarafından ifade edilmiş ve *“Herkes onaylar ki, müddet-i ömründe doğru yazılmış bir kitap öğrenememiştir”* demiştir (Şimşir, 2008, s. 20-24).

19. Yüzyıl başlarından itibaren Latin alfabesinin kabul edilmesi fikirleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Fransız dilbilimci C. François Volney (1757-1820) yayımladığı *L'Alphabet Europeen applique aux langues Asiatique*

adlı eserinde, Müslümanlar dahil Doğu halklarının Latin alfabesine geçmeleri gerektiğini ileri sürmüştür. Bu görüşün, değişik biçimde de olsa yansımaları sarayda görülmüş, örneğin 3. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan, saray hizmetkârı ressam Melling'ten Latin harflerini öğrenmiştir (Turan, 2014, Ankara, s. 92).

Süreç içerisinde kullanılmakta olan yazının yeniden düzenlenmesi gerektiği görüşleri de ortaya çıkmıştır. Osmanlı'nın ilk gazetesi *Takvim-i Vakayi*'nin (1 Kasım 1831) çıkmasına öncülük eden Sultan 2. Mahmut burada, "... *Umuma neşrolunacak şeylerde yazılacak elfaz herkesin anlayabileceği surette olmak lâzımdır*" demiştir (Topuz, 1973, s. 7).

Ancak gazetede yazıların çoğu Tanzimat'a kadar anlaşılır olamamıştır. 1839'dan sonra özellikle haberlerdeki dilin sadeleştiği görülmüştür. William Churchill'in 1840'da çıkardığı *Ceride-i Havadis*'te bu daha açık görülmüştür (Levent, 1973, s. 17-18).

1851 yılında *Kavaid-i Osmaniye* adlı kitabını yayımlayan Ahmet Cevdet Paşa burada yazı sorununa da değinmiş, Türkçede yer alıp da Arap harfleriyle gösterilemeyen sesler için farklı bir yazım yolunun bulunması gerektiğini belirtmiştir (Şimşir, 2008, s. 20-24).

Türk gazeteciliğinin öncüsü Şinasi de 1860'da yayımlamaya başlayan *Tercüman-ı Ahval*'ın ilk sayısında, "... *Giderek tüm halkın kolaylıkla anlayabileceği mertebede işbu gazeteyi kaleme almanın gerekli görüldüğü şimdiden ilan edilir*" (Mukaddime, 1860, s. 1) diyerek bu gereksinimi duyurmuştur.

Şinasi Tasvir-i Efkâr'da (1862) da Arap harfleriyle basımı kolaylaştırmak için harf sayısını 112'ye indirerek alfabede sadeleşme ile Latin harflerinin kullanılması tartışmalarının başlamasına neden olmuştur. 1863 yılından itibaren bu tartışmalara *Mecmua-i Fünûn*, *Tasvir*, *Hürriyet*, *Terakki*, *Ruzname*, *İbret* gazeteleri de katılmış, onları Arapça basın ile İranlı aydınlar izlemiştir. Bu sayede toplumda artık; "*Arap harfleriyle değil öğrencilerin, öğretmenlerin içinde bile gazete okuyabilecek yüzde beş kişi çıkamaz; oysa Rum, Ermeni ve Yahudi çocukları mahalle mektebine gittikten altı ay sonra okuyabilecek duruma geliyorlar*" (Koloğlu, 1992, s. 34) şeklinde görüşler belirtilmeye başlamıştır.

Yine 1862 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüz yıl Maarif Nazırları'ndan Münif Paşa başkanı olduğu *Cem'iyet-i İlmiyye-i Osmâniyye*'de verdiği bir konfe-

ransta Arap alfabesinin Türkçe kelimelerin yazımında yetersizliğine dikkati çekmiş ve her kelimenin 5-10 şekilde okumaya müsait olduğunu belirtmiştir. Münif Paşa ayrıca Arap harflerinin birbirinden farklı birçok birleşik şekilleri olması nedeniyle matbuat açısından da sorunlar çıktığını dile getirmiştir (Levent, 1960, s. 153-154).

Harflerin düzeltilmesine dair ilk gerçek girişim ise Azerbaycanlı dramaturg Mirza Fethali Ahundov'dan gelmiştir. Fethali Arap alfabesinin tamamen bırakılmasını, onun yerine Latin harflerinin kabul edilmesini önermiştir. 1863 yılında Tiflis'ten İstanbul'a gelen ve hazırlanmış olduğu tasarımı Sadrazam Keçecizade Fuat Paşa'ya sunan Fethali'nin çalışması Münif Paşa başkanlığında *Cem'iyet-i İlmiyye-i Osmâniyye*'de incelemeye alınmıştır (Levent, 1960, s. 156).

Ziya Paşa, Londra'da çıkarılan Jöntürk gazetesi *Hürriyet*'in 7 Eylül 1868 tarih ve 11 sayılı nüshasında Şiir ve İnşâ başlığını taşıyan bir makale yayımlamış, burada Divan Şiiri'ni eleştirerek, Halk Şiiri'ni göklere çıkarmıştır. Bu durum Ahmet Hamdi Tanpınar'ın belirttiği gibi Ziya Paşa'yı, Öztürkçe akımının en büyük önderlerinden birisi yapmıştır (Göçgün, 1987, s. 27). Burada, "... *acaba bizim mensubu olduğumuz milletin bir dili ve şiiri var mıdır ve bunu islah kaabil midir?*" sorusunu da yönelten Ziya Paşa, nesirlerde kullanılan kelimelerin üçte birinde Türkçe olmadığını ifade etmiştir (Kurgan, 1963, s. 106).

Ahmet Mithat Efendi'ye gelince, o Türkçenin nasıl sadeleştirilebileceği üzerinde durmuştur. Ona göre Arapça gramer kuralları kaldırılmalı, Farsça ve Arapça kelimeler kullanılmamalıdır (Karal, 2003, s. 215). Ahmet Mithat Efendi *Basiret* ve *Tercüman-ı Hakikat* gazeteleriyle *Dağarcık* (1871-1872) dergisinde yayımladığı yazılarda, Osmanlıcanın içinde bulunduğu durumu, "*El-yevm kullandığımız lisan Arabî ve Farişî ve Türkî ve Osmanlıların gemicilikte ve san'atta kesbettikleri terakki müna-sebetleriyle Yunan ve İtalyan ve terakkiyat-ı ahireminin gösterdiği lüzum üzerine bir de Fransız lisanlarından mürekkebdir*" diye özetlemiş ve kimi zaman Arapların, kimi zaman Acemlerin ve hele şimdi de Frenklerin kapılarını çalarak kelime ve kurallar bakımından bir dil dilencisi olduğunu söylemiştir (Korkmaz, 1963, s. 15).

Sultan Abdülhamit döneminde (1876-1909), *Kamûs-ı Türki*'yi hazırladığı yıllarda Şemsettin Sami Bey de Arap

alfabesinin ıslahı üzerindeki düşüncelerini yazmıştır. Konuşulan dilin aslında Türkçe olduğunu, ancak dile çok yabancı kelime girdiğinden ve bunların yavaş yavaş asıl kelimelerin yerini alarak, dile katışık bir renk verdiğini söyleyen Şemsettin Sami Bey, Arapça kelimelerden yeni sözcükler türetilmeyeceğini, türetilmiş olanların ise yanlış olduğunu belirtmiştir (Demiray, 1981, s. 23-26).

Türkçenin en ateşli savunularından olan ve Türkçenin dünyada kullanılan en eski ve en varıl dillerden olduğunu savunan Ali Suavi ise Şemsettin Sami gibi "Osmanlıca" adlı bir dilin olmadığını, Osmanlı'nın bir siyasi unvandan ibaret olduğunu savunmuştur (Atay, 1997, s. 75- 76). Ali Suavi sorunun yazı ve imladan değil dilden kaynaklandığını, kullanılan alıntı kelimelerin anlamlarının bilinmediğini söylemiştir. Ali Suavi'ye göre, "İngilizcede de imla yoktur", İngilizcede "a" birkaç türlü okunur. Fakat İngilizcede halkın bilmediği ve kullanmadığı kelime yoktur. Osmanlıca ise halkın konuşurken kullanmadığı, sadece şair, yazar ve bilginlerin yazarken kullandıkları kelimelerle doludur. Bunun için dilde sadeleşmeye gidilmesi, yabancı kelimelerin atılması gerekmektedir (Atay, 1999, s. 110). Ayrıca Ali Suavi, Atatürk'ten çok önce namaz sûrelerinin Türkçeleri ve Türkçe tefsirler varken medreselerin neden Arapça tefsir okuttuğunu (Atay, 1997, s. 79) tartışmaya açmıştır.

Yine 1869'da Londra'da çıkarılan *Hürriyet* gazetesinin 59. sayısında İran'dan kaçıp İstanbul'a sığınmış olan Melkum Han'ın Arap harfleri hakkındaki görüşleri yayımlanmıştır. Melkum Han burada İslam'da yeni yazı icad edilmediğine ve çocukların okutulup yetiştirilmesi kolay olmadığına göre, İslam milletleri için Avrupa milletleri derecesinde ilerlemek mümkün olmadığını kaydetmiştir (Levent, 1960, s. 157).

1894 yılında Feraizcizade Mehmet Şakir Efendi, *Per-seng / Sarf-ı Lisân-ı Ademi ve Şükûfe nisâr-ı Zebân-ı Umumi ve Osmani* adlı sözlüğünde, Arap alfabesine Türkçenin ünlü seslerini karşılayacak harflerin eklenmesini, yabancı kelimelerin atılmasını istemiştir (Merdıvenci, 1980, s. 24).

Meşrutiyet döneminde alfabe reformu konusuna Abdullah Cevdet de katılmıştır. "İçtihad" dergisi ile kitaplarında Frenk rakamları kullanan Abdullah Cevdet; "Ben her halde memleketimizin bilim ve kültürü içinde biçimlenmiş bir bilginler, yazarlar, sanatçılardan oluşan kurulun oluşturulması gerektiğini, bu kurulun bir

ansiklopedi hazırlamasını ve özellikle dilin düzeltilmesi ve kayıt altına alınması gerektiğini söylemiştir (Gündüz, 2005, s. 136).

Bu arada dil tartışmalarına zaman zaman Osmanlı devlet adamları bile katılmıştır. Örneğin Sultan Abdülhamit halkın cahilliğine neden olan şeyin okuma-yazma öğrenimindeki zorluk olduğunu, bunun nedeninin ise Arap harfleri olduğunu belirtmiştir. Sultan Abdülhamit'e göre, belki de bu işi kolaylaştırmanın en kolay yolu Latin alfabesine geçmek olacaktır (Ortaylı, 2007, s. 239).

Sultan'ın dışında bazı devlet memurları da bu konudaki düşünceleri söylemişlerdir. Örneğin Manastır Vilayeti'nin Görice Sancağı'nda dinî ilimler hocası olan Hafız Ali Efendi, Latin harflerine geçilmesi gerekliliğini ileri sürünce görevinden olmuştur (Ortaylı, 2005, s. 103). Ali Efendi, ancak Manastır Valisi Ali Münif Paşa'nın araya girmesiyle işine dönebilmiştir (Ortaylı, 2007, s. 239).

Nihayetinde 19. Yüzyıl'da dili Osmanlıca olmaktan çıkaracak, Türkçeleşmesine yardım edecek yazı değiştirme sorunu, şariatçılar tarafından hep din ve ahiret meselesi olarak algılanmış, Türklerin yazı değiştirmekle dinden çıkacakları savunulduğundan bu konuda somut bir adım atılamamıştır (Atay, 1980, s. 99).

Bu konuda asıl gelişme Birinci Dünya Savaşı arefesinde yaşanmıştır. *Tanin* gazetesinin birinci sayfasında yeni bir yazı denenmeye başlamıştır (Atay, 1999, s. 109). Ali Nusret *Tanin*'de art arda yayımladığı yazılarda (Hurûf-u munfasıla, Elifbâ meselesi, İslah-ı hurûf meselesi vb. gibi) imla harflerinin kullanılmasının artırılması gerektiğini savunmuştur. Ardından Celâl Sahir de kendisine katılmıştır (Tekin, 1997, s. 121).

Basında oldukça ilgi gören bu öneri 1913 yılında uygulanma imkanı da bulmuştur. Harbiye Nazırı Enver Paşa ordu içi yazışmalarda bu yazıyı kullanmaya başlamıştır. Ancak "Ordu elifbası" adını alan, sadece bitişik harf usulünü kaldırmaktan, imla harfleri üzerine "hareke" (Arap alfabesindeki ünsüz harflere ünlü özelliği kazandırmak için kullanılan ek işaretler) koymaktan ibaret olan bu girişim işleri geciktirdiği gerekçesiyle kısa sürede kaldırılmıştır (Atay, 1999, s. 109). Bu işe zamanında en çok muhalefet eden isimlerden biri de o yıllarda Nazır'ın mesai arkadaşı İsmet İnönü olmuştur (İnönü, 1998, s. 102).

Osmanlı aydınları arasında dil tartışmalarının alevlen-

diği bu yıllarda öğrenimini tamamlayan Mustafa Kemal de 10 Aralık 1916'da Silvan'da bulunduğu dönemde, rahatsız olduğu alfabe hakkında anı defterine şunları not etmiştir: "...Emin Bey'in Türkçe Şiirler'i ile Fikret'in Rübab-ı Şikeste'sinden aynı zeminde bazı parçalarını okuyarak bir karşılaştırma yapmak istedim. İkisi de başka güzel. Ancak Türkçe olanda da, diğerinde de aynı derecede Arapça, Farsça sözcükler var!.." (Turan, 2014, s. 75).

2. CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA ALFABE TARTIŞMALARI

Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk'ün başlattığı dil reformu düşüncesinin kökleri de yine 19. Yüzyıl'ın ilk yarısına kadar uzanan bir akıma dayanmıştır. Onun daha 2. Meşrutiyet öncesinde Selanik'te Bulgar doğu bilimcisi İvan Manolov ile yaptığı görüşmede, Arap yazısının Batı kültürüne girilmesine engel olduğunu belirtmesi, Birinci Dünya Savaşı yıllarında ünlü Macar Türkoloğu Gyula Németh'in, 1916'da yayımlanan "Türkische Grammatik" adlı eserindeki transkripsiyon alfabesini Türk yazısı için fazla ayrıntılı bulması (Korkmaz, 1998, s. 175), yine Birinci Dünya Harbi sırasında Enver Paşa'nın giriştiği ve "Hatt-ı Cedid" adını alan denemesi için Ruşen Eşref'e, "...İyi bir niyet, fakat yarım iş, hem de zamansız!" demesi (Ünaydın, 1954, s. 28- 29), Dil Encümeni'nin aktif üyelerinden Ahmet Cevat (Emre) Bey'e "Eğer ben size bu meseleyi ancak son senelerde düşündüm dersem inanmayınız. Ben ta çocukluğumdan beri bu davayı düşünmüş bir adamım..." (Aydemir, 2020, s. 302) diye anlatması, bu konudaki düşüncelerinin aslında ne kadar eskilere gittiğini ortaya koymuştur.

Mustafa Kemal daha 7-8 Temmuz 1919 gecesini, Erzurum Kongresi'nin arifesinde, ileride yapacağı işleri Mazhar Müfit (Kansu) Bey'e not ettirdiğinde 5. madde olarak "Latin harf kabul edilecek" (Kansu, 1997, s. 131) demiştir.

Ayrıca Atatürk 1922 yılında aralarında Halide Edip Adıvar'ın da bulunduğu bir toplantıda Lâtin harflerinin kabul edilebileceğinden söz etmiştir (Adıvar, 1998, s. 68). Ardından 27 Ekim 1922'de Bursa'da Şark Tiyatrosu'nda İstanbul ve Bursa öğretmenlerine hitaben Türkçede cinsiyeti belirten Arapça ekler kullanma zorunluluğunun olmadığını belirtmek amacıyla, "Muallime hanımlar" yerine "Muallim hanımlar" diye hitap etmiştir. Atatürk devamında, "İhtimal ki muallime demediğim için beni

tahtie ediyorsunuz. Ben lisanımızda tâ-i te'nisi kullanmak zaruretinde olmadığımızı zannediyorum" demiştir (Maarif Vekaleti, 1939, s. 8-12).

Ancak yeni Türkiye'nin kurulmasının ardından Mustafa Kemal bu konuda şartların oluşmasını beklemek kadar, etrafındaki bazı isimlerin olumsuz düşünceleri ile bu konuda yaşanan tartışmalardan da etkilenmiştir. Onlara cevap vermek yerine uzun süre sessiz kalan Atatürk, sadece gelişmeleri takip etmekle yetinmiştir.

Örneğin 21 Şubat 1923'teki İzmir İktisat Kongresi'nde işçi delegelerinden İzmirli Nazmi ile iki arkadaşı harf değişikliği konusunda bir önerge vermişlerdir. Fakat bu girişimleri özellikle Kongre Başkanı Kâzım Karabekir Paşa'nın tepkisine yol açmıştır. Paşa öneriyi, "Latin harfleri İslam birliğini bozacak" gerekçesi ile görüşme dışı bırakmıştır (Giritli, 1988, s. 31-36). Daha sonra basına bir demeç veren Kâzım Karabekir bu konudaki düşüncelerini açıklamıştır. Bu demeç daha sonra "Latin Harflerini Kabul Etmeyiz" başlığı altında, Hakimiyet-i Milliye (sonradan Ulus) gazetesinin 5 Mart 1923-1339 tarihli nüshasında yayımlanmıştır (Ülkütaşır, 1998, s. 42). Kâzım Karabekir'e tepkiler gecikmemiş, Kılıçzâde Hakkı Bey, İçtihat dergisinde üç makaleyle Paşa'ya cevap vermiştir (Acıpayam, 2019, s. 356).

İzmir mebusu Şükrü Saracoğlu da, 25 Şubat 1924'te Bütçe Kanunu Tasarısı görüşmeleri sırasında yaptığı konuşmada, onca yapılan rağmen halkın hâlâ okuma-yazma bilmemesini Arap harflerinin yetersizliğine bağlamıştır (Korkmaz, 1999, s. 176).

Meclis'te büyük bir gürültüye sebep olan Saracoğlu'nun bu konuşması gazetelerde de tartışılmış, görüşü olumlu bulan Hüseyin Cahit Yalçın, *Tanin*'de çıkan "Necat yolu" başlıklı yazısında cehaletin atılmasında Lâtin harflerinin kabul edilmesinin şart olduğunu ifade etmiştir (Levent, 1960, s. 395).

Ayrıca bu yıl içerisinde 1917'de Almanya'ya gönderilen ve burada Türk Öğrenci Derneği'ni kuran öğrenciler 1924'te Latin kökenli yeni bir alfabe geliştirmişler ve bu alfabeyi tanıtmak için *Yeni Yazı* adlı bir yayın çıkarmaya başlamışlardır (Turan, 2014, s. 94).

1924'te karşı görüşler de yoğunca ortada dolaşmaya başlamıştır. Kimliğimizden ödün vermeden Batı'nın gerekli taraflarını almanın yeterli olduğunu savunan Necip Asım, hem Arap harflerini hem de eski Türk harflerini ulusal kimliğin ögesi kabul etmiştir. Dönemin tarihçi-

lerinden Fuat Köprülü de milli kültüre ters olduğunu düşündüğü Latin harflerine karşı olduğunu açıkça ilan etmiştir (Özkaya, 1981, s. 149).

1925 yılında ise ülkede alfabe konusunda adım atılmasını sağlayacak bir gelişme yaşanmıştır. 1 Mayıs 1925 tarihinde Azerbaycan'da Latin alfabesine geçilmiştir. Azerbaycan Yüksek Sovyeti bir kararneme çıkararak gazeteler ve resmi yazışmalar için Latin alfabesinin mecburi olduğunu ilan etmiştir (Ergun, 2010, s. 143).

Türkiye'ye de cesaret veren bu girişimin ardından 26 Şubat 1926'da yapılan Bakü'deki Türkoloji Kongresi'nden bir başka haber gelmiştir. Falih Rıfkı, Bakü Türkiye Konferansı'nın Latin harfleri lehinde karar verdiğini, Türkistan için çok önemli olan bu kararın uygulanması halinde milyonlarca Türk'ün yeni harflerle okumaya başlayacağını müjdelemiştir (Özkaya, 1981, s. 149).

Bu gelişmelerle birlikte gazetelerde Latin harfleri konusunda yazılar çıkmaya, tartışmalar yapılmaya devam etmiştir. Atatürk de bu sıralarda sessizliğini bozup, yaptığı konuşmalarda, Latin alfabesinin kabulünü düşündüklerini açıklamaya başlamıştır.

2.1. Harf Değişikliği Tartışılırken Muhalif Düşünceler Artıyor

Atatürk her ne kadar Latin alfabesinin kabulünü düşünse de etrafında birçok kişi Latin alfabesine karşı olduğundan onları ikna etmek kendisi için elzem olmuştur. Örneğin, hatıralarında, "Atatürk, bir iki seneden beri bunu düşünüyordu. Vakit vakit bana açmıştı. Ben önce buna mukavemet ettim" diyen İsmet İnönü, Enver Paşa'nın girişimindeki başarısızlığı örnek göstererek, Atatürk'ün cesaretini kırdığını itiraf etmiştir (İnönü, 1998, s. 103).

Yine aynı dönemde, 28 Mart 1926'da *Akşam* gazetesi Latin harflerinin kabulü konusunda aydınlar arasında bir anket düzenlemiştir. Ankete cevap veren 16 kişiden sadece üçü değişikliği onaylamış, diğerleri karşı çıkmıştır (Kılıç, 2019, s. 493-494). Savunanlar arasında Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmeni Refet Avni, *İçtihat* dergisi sahibi Abdullah Cevdet ve Doğu Dilleri hocası Mustafa Hamit yer almıştır. Halit Ziya, Mehmet Fuat, Ali Canip, Necip Asım gibi isimlerse Arap harflerini savunmuşlardır (Tongul, 2004, s. 115).

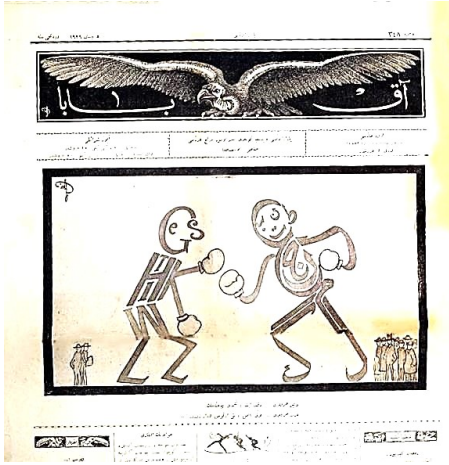
Bu süreçte *Müftüoğlu Ahmet Hikmet de Türkçe için yetersiz olan Arap harflerinin ıslah edilebileceğini* ileri sürüp,

harf değişikliğinin mantıksız *çocuksu bir istek* olduğunu söylemiştir. Ayrıca *İkdam*, *Tevhid-i Efkâr* ve *Akşam* gazeteleri de değişikliğe karşı çıkmış, mizah dergisi *Akbaba* ise "Bunca yıllık harfleriz, güzeliz Latince'den, / Latin harfi geçemez öteye Derince'den" (Şimşir, 1992, s. 64) dizeleriyle eski yazıyı savunmuştur.

Yine, örneğin Muallim Cevdet ülkenin geri kalmışlığının sebebinin Arap harfleri olmadığını, örneğin Japonya'nın kalkınmasının Latin harflerinden değil, sadeleştirilmiş dil ve dil üstüne yazılan binlerce eserden kaynaklandığını ileri sürmüş, Necip Asım Bey, geçmişe ait eserlere veda edileceğini belirtmiş, Velet Çelebi dilimizdeki bazı harflerin Latince karşılığının olmadığını söylemiştir. Halid Ziya ise alfabeyi değiştirmek yerine mevcut alfabenin ıslahını önermiştir. (Kısıklı, 2010, s. 123).

Ayrıca Türk basınında Falih Rıfkı (Atay), Yunus Nadi (Abalıoğlu), Mithat Sadullah (Sander) Latin harflerini destekleyen yazılarına devam ederken (Özerdim, 1998, s. 1), Celal Nuri (İleri) Bey de bu tartışmalara katılmış, *Türk İnkılabı* isimli eserinde Latin alfabesinin kabul edilmesi gerektiğinden söz etmiştir (İleri, 2021, s. 143, 145).

Ramiz Gökçe ise *Akbaba* dergisinde çizdiği karikatürlerle kendilerine yardımcı olmuştur. Örneğin onun *Akbaba*'nın 5 Nisan 1926 tarihli 348 sayılı nüshasının 1. sayfasında yayımladığı bir karikatür oldukça ilgi uyandırmıştır. Karikatürde Latin ve Arap harfleri boks ringinde mücadele ederken, Latin alfabesi, Arap alfabesine "Dikkat edin, tekme yiyeceksiniz!" demiş, ancak "Bunu yapmak beni okumak kadar zor!" karşılığını almıştır. Ayrıca karikatürde Latin harfinin arkasında duranların azlığı, buna karşılık Arap harfini destekleyenlerin çokluğu dikkati çekmektedir (*Akbaba Dergisi*, 1926, s. 1):

Latin alfabesi: "- Dikkat edin, tekme yiyeceksiniz!"

Arap yazısı: "- Bunu yapmak beni okumak kadar zor!"

Akbaba Dergisi, 5 Nisan 1926, S. 348, s. 1

Bu tartışmalar 1927 yılı boyunca sürerken, aslında hükûmetin bu yıl içinde Latin harflerinin kabul edilmesine karar verdiği gün yüzüne çıkmıştır. Örneğin Ağustos 1927'de Meclis Başkan Yardımcısı Hasan Bey, Latin alfabesine geçmek gerekliliğini açıklamıştır. *Cumhuriyet* gazetesinden Yunus Nadi hemen harekete geçerek yeni yazı hareketini yeniden başlatmıştır. Başbakan İsmet Paşa da Ekim 1927'de Halk Partisi Kongresi'nde yaptığı konuşmada harf değişikliğini düşündüklerini açıklamıştır (Şimşir, 2008, s. 85).

1928 Ocak ayında konu hakkında destekleyici görüşler artmış, 8 Ocak günü Adalet Bakanı Mahmut Esat, Latin alfabesini öneren bir konuşma yapmıştır. Ardından Maarif Bakanı Hamdullah Suphi daha da ileri gitmiş, "Latin harflerinin kabulü bizim için bir zarurettir. Eski edebiyat çürümeğe mahkumdur" (Lewis, 1993, s. 276) demiştir.

Nihayetinde CHP Genel Sekreteri Saffet (Arıkan), İzmit Mebusu Reşit Saffet, Çorum Mebusu Mustafa ve Balıkesir Mebusu Sadık Bey harf değişikliği konusunda ilk adımları atmışlardır. Söz konusu kişiler uygarlık dünyası ile sosyal ve ekonomik ilişkileri ayrılmaz bir duruma gelen Türkiye'nin, uluslararası sayı şekillerini kabul etmesinin zorunlu hale geldiğine ilişkin Meclis'e bir tasarı vermişlerdir (Goloğlu, 1972, s. 249). Söz konusu tasarı 8 Mayıs 1928 günü Meclis'te kabul edilmiş ve 1288 sayılı "Uluslararası Rakamların Kabulü Hakkında Kanun" olarak 20 Mayıs 1928 günü kabul

edilmiştir (Resmi Gazete, 28.5.1928, s. 610).

Tasarının görüşülmesi sırasında söz alan ve "Latin rakamları 1925'te yapılan takvim değişikliği ile birlikte kabul edilebilirdi" görüşünde olan Hasan Fehmi ile Muhittin Nami, Latin alfabesine ne zaman geçileceğini sormuşlardır (Özerdim, 1998, s. 16). Bu arada söz isteyen Maliye Bakanı Şükrü Saracoğlu Latin yazısından söz ederek, konu hakkında bir komisyon oluşturacağını ifade etmiş ve onların görüşlerini sundukları gün, Meclis'e sunacaklarını söylemiştir. Şükrü Bey'den sonra kürsüye gelen Milli Eğitim Bakanı Necati Bey ise Latin harflerini kabul etmenin siyasal öneminden söz etmiştir (Lewis, 1993, s. 276).

Nitekim aynı gün Eğitim Bakanlığı, Başbakanlığa sunduğu bir önergeyle harf değişikliği konusunda bir kurul oluşturulmasını istemiştir. Bakanlar Kurulu da ertesi gün öneriyi kabul etmiş ve hemen Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir Dil Encümeni kurulmuştur (Özerdim, 1998, s. 16).

Aralarında Falih Rıfkı, Ruşen Eşref, Yakup Kadri gibi dönemin önemli yazarlarının yer aldığı dokuz üyeden oluşan kurul 26 Haziran 1928'de çalışmalarına başlamıştır. Yaz boyunca İstanbul'a yerleşen Mustafa Kemal tartışmaları yönetirken (Lewis, 1993, s. 276), İsmet İnönü de İstanbul'a gelmiş, Dil Encümeni'nin toplantılarına katılmış ve taslaktaki yanlışlar üzerinden eleştirilerini sıralamıştır. Encümenin hazırladığı Elifba Raporu ise 1 Ağustos'ta Atatürk'e sunulmuştur (Özerdim, 1998, s. 16).

2.2. Atatürk'ün Gülhane Söylevi

Dil Encümeni'nin, yeni bir Türk Alfabesi üzerine verdiği olumlu rapordan sonra Gazi Mustafa Kemal, "uygun vaktin" geldiğine düşünmüş olmalı ki, düşüncelerini halka duyurmak için aynı yıl 8-9 Ağustos'ta İstanbul Gülhane Parkı'nda bir etkinlik düzenlemiştir.

Etkinliğe biri modern caz diğeri alaturka çalan iki orkestra getiren Atatürk, bir taraftan sahneyi birinci olarak süsleyen Mısırlı kadın şarkıcı Müniretül Mehdiye'yi dinlerken, diğer yandan bazen her iki orkestraya da çalmasını söyleyerek katılanlardan iki müzik türünü karşılaştırmalarını istemiştir. Herkes Mustafa Kemal'in aslında "Yeni Türkiye" için düşük bir standart olarak ilan ettiği tek sesli alaturka müziğin yerine Avrupa müziğini tercih etmeleri arzusunun farkına varmıştır (Volkan &

Iitzkowitz, 2008, s. 372).

Sıra dil devrimini halka duyurmaya gelmiştir. Atatürk burada Harf Devrimi'ni müjdeleyen ilk nutkunu söylemiştir. (Atay, 1969, s. 6). Falih Rıfkı, Büyük Millet Meclisi'nin haberinin bile olmadığını belirttiği bu olay için "diktatörce olduğuna şüphe edilemez" (Atay, 1969, s. 6) demekten kendisini alamamıştır. Çünkü Atatürk'e göre "Halk yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir..." ve "...bir ulusun, bir sosyal topluluğun yüzde 10'u ancak okuma-yazma bilir, yüzde 80'i bilmezse, bundan insan olanların utanması gerekir!" (Turan, 2014, s. 94).

2.3. Dolmabahçe Çalışmaları

Mustafa Kemal Atatürk Gülhane Söylevi sonrasında, dil devriminin uygulama aşamasına geçmiştir. 11 Ağustos 1928 günü Dolmabahçe Sarayı'nda yeni alfabe için ilk seminer dersiyse yeni dil seferberliği başlatılmıştır (Mango, 2000, s. 450). Atatürk, Başbakan İsmet İnönü, Meclis Başkanı Kazım Karabekir, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü ile seksenden fazla milletvekilinin katıldığı dersleri o yıllarda *Milliyet* gazetesi yazarlarından İbrahim Necmi (Dilmen) Bey vermiştir. Derslerde yeni harf şekilleri ve bunların kılavuzluk ettikleri sesler açıklanmış, dil bilgisi kuralları üzerinden çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Dolmabahçe Sarayı'ndaki bu dersin ardından 25, 27 ve 29 Ağustos 1928 tarihlerinde yenileri yapılmıştır. Bu arada Tekirdağ'da bulunan Atatürk İstanbul'a dönmüş ve derslere katılacak olan milletvekillerine bir davetiye bastırmıştır. Bu davetiyede derslere yeni Türk harflerini öğrenmiş olarak teşrifleri istemiştir (Çakır, 2016, s. 15).

Bu dersleri 26 Ağustos 1928 tarihinde birinci sayfasından duyuran İkdâm, büyük puntolarla "Türk milleti, kendinin refahına, itilassına binlerce senelerden beri hayhûlet edegelmekte olduğunu artık temyiz eylediği bütün maddi ve mânevi mânileri, muhakkakâ parça parça ederek ortadan kaldıracaktır" (İkdâm Gazetesi, 1928, s. 1) demiştir:

İkdâm Gazetesi, 26 Ağustos 1928, s. 1

İlk iki günlük toplantılardan sonra nihayetinde 29 Ağustos 1928'de yapılan, Gazi ve devlet erkânı ile yazar, öğretim üyesi, gazeteci ve askerlerden oluşan bir topluluğun katıldığı bir toplantıda konu enine boyuna tartışılmıştır. Sonunda yine İkdâm gazetesinin "Baş Vekil İsmet Paşa Hazretlerinin yeni harflere dair veciz bir hitabelerini müteakip, Reis-i Cumhûr Hazretlerinin tesbit buyurmuş oldukları üç mühim madde müttefikân tasvib ve kabul edildi" diye ifade ettiği gibi Türkiye'nin yeni alfabesi görüş birliğiyle kabul edilmiştir (İkdâm Gazetesi, 1928, s. 1).

(Atatürk, İsmet İnönü ve Kazım Özalp'le Beraber Yeni Harfler Kurulu Toplantıda)

İkdâm Gazetesi, 30 Ağustos 1928, s. 1

"31 Ağustos 1928 Zaferini Teyit Ederken"

"31 Ağustos 1928 Zaferi"

(Mustafa Kemal Arap harflerini ayaklarının altına alırken Yeni Türk Alfabesi bir güneş gibi doğuyor)

Akbaba, 30 Ağustos 1928, S. 596, s. 1

2.4. Atatürk Yeni Alfabeyi Tanıtmak İçin Yurt Gezisine Çıkıyor

Yeni harfleri tanıtmak için hemen o ay yurt gezisine çıkan Mustafa Kemal, sırasıyla Tekirdağ ve Bursa'ya, oradan da Anadolu'ya geçmiş, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas ve Kayseri yoluyla Ankara'ya dönmüştür. Tekirdağ'a 23 Ağustos 1928 tarihinde giden Atatürk, burada ilk kez öğretmen olarak halkın karşısına çıkmıştır. Atatürk, Tekirdağlıların yeni harfleri kabullenme ve öğrenme girişimleri konusunda gösterdikleri çabadan cesaret almıştır. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu Ajansı'na verdiği 25 Ağustos 1928 tarihli bir demeçte bu konu hakkında, "Tekirdağlı vatandaşlarım daha şimdiden Yeni Türk Harflerini yazıp okumayı öğrenmişlerdir, diyebilirim. Memurların hepsini imtihan ettim. Sokaklarda ve dükkanlarda halk ile görüştürk. Arap hatfleriyle hiç yazmak, okumak bilmeyenlerin Türk harflerine çabucak alışmış olduklarını gördüm..." (Goloğlu, 1972, s. 253) demiştir.

"Tekirdağlılar Halaskarımızı Pek Samimi Karşıladılar"
Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 25 Ağustos 1928, s. 1

"Atatürk Tekirdağ'ı son ziyaretlerinde yanındakilerle valilikte"
Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Ağustos 1928, s. 1

Gazi Mustafa Kemal, 25 Ağustos'ta Tekirdağ'dan İs-

tanbul'a dönerek Dolmabahçe Sarayı'ndaki harf derslerinin ikincisine katılmış, ardından Ertuğrul yatıyla 27 Ağustos'ta Bursa'yı, 1 Eylül'de Çanakkale ve Ecebat'ı, 2 Eylül'de Gelibolu'yu ziyaret etmiş, tekrar İstanbul'a dönmüştür.

"Yeni Türkiye"

Arap Harfleri - Ah, burada kalamam. Beni de alın."

Arap Harfleri: "- Aman burada barınamayacağım, beni de alın."
Koroğlu Gazetesi, 12 Eylül 1928, S. 40, s. 1

15 Eylül'de ise yeni bir geziye başlayan Atatürk, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Şarkışla ve Kayseri'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretler için 14 Eylül 1928'de İzmir vapuru ile İstanbul'dan Karadeniz'e doğru hareket etmiştir (Milliyet Gazetesi, 1928, s. 1)

Bu ziyaretler sırasıyla 15 Eylül'de Sinop, 16-18 Eylül'de Samsun, 18 Eylül'de Amasya, 19 Eylül'de Tokat, 19-20 Eylül'de Sivas, 20 Eylül'de Şarkışla ve Kayseri olarak gerçekleşmiştir:

Milliyet Gazetesi, "Büyük Reisi-miz aylardan beri nurlandırdıkları İstanbul halkın yürekte gelen temennileri arasında veda ettiler",
15 Eylül 1928, s. 1

Tanzimat döneminde ortaya atılan ve dilde sadeliği isteyen kişilerin, bunların içinde daha çok Şemsettin Sami'de toplanan düşünceleri aktaran Agah Sırrı Levent, bu konudaki görüşleri "Dünyada yazı dili başka konuşma dili başka bir millet varsa o da biziz. Bizim yazdığımız dil, söylediğimiz dilden büsbütün başka bir şey-

dir” şeklinde özetlemiştir (Dilde Sadeleşme Hareketi ve Dünküler, 1945, s. 2).

Mustafa Kemal gezi boyunca elinde tebeşir, kara tahta başında halka alfabeyi tanıtmış, öğretmiş ve bizzat yazdırmıştır (Armstrong, 1998, s. 221, 222). O günlerde ortamı tarif eden İsmet Paşa kendisini, “...memleket baştan başa bir dersane halindedir. Bu dershanenin baş muallimi, bu milletin başlıca hazinesi olan büyük evladı Gazi'dir. Türk milleti bu dershaneden muvaffak çıkıncaya kadar çalışacak ve az zamanda tam muvaffakiyetle çıkacaktır...” (Hakimiyet-i Milliye, 17 Eylül 1928, s. 1) demekten alamamıştır.

Köroğlu: “- Haydi imam efendi, haydi mümeyyiz bey, haydi Müdür efendi, mektebe geç kalıyorsunuz, karışmam sınıfta kalırsınız ha!”

Köroğlu Gazetesi, 25 Ağustos 1928, S. 35, s. 1

Böylece devrimini bizzat halkla paylaşan, halka anlatan devrimci bir başöğretmen olarak tarihe geçen Gazi Mustafa Kemal, Sivas'tan Başbakanlığa gönderdiği 21 Eylül 1928 tarihli yazıda, “Yeni harflerin uygulanmasını memleketin pek çok yerinde gördüm. Şehirde, köylerde, her yerde yeni harfleri okuyup yazmaya geçilmiştir. Halk yeni yazının kolaylığından hoşnuttur...” (Goloğlu, 1972, s. 254) demiştir. Atatürk Harf Devrimi ile özdeşleşen o fotoğrafından sonra Sivas'tan ayrılarak Ankara'ya dönmüştür:

“Hem Halaskâr hem halk muhallimi bir dahi”

“Büyük Gazi Babamızın Sivas'ta meydanda halka yeni harfleri öğretirken alınan bu resmi Fransa'nın en büyük resimli gazetesi Illustration'da basılmış ve altına takdir ve tebrikle (millete muallim-

lik eden bir reis-i hükümet) cümlesi yazılmıştır. Tarihe geçecek bu resmi (Köroğlu) naçiz sahifelerinde hürmet ve tazimle saklayacaktır.”

Köroğlu Gazetesi, 24 Teşrinievvel (Ekim) 1928, S. 52, s. 1

Hakimiyet-i Milliye de Mustafa Kemal Atatürk'ün bir öğretmen olarak yaptığı Anadolu zşyaretinden Başkent'e dönüşünü 21 Eylül'de Latin alfabesiyle sürmanşetten “Sefa geldin Büyük Gazi!” diye duyurmuştur (Hakimiyet-i Milliye, 21 Eylül 1928, s. 1).

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 21 Eylül 1928, s. 1

2.5. Başbakan İnönü de Harf Devrimi Seferberliğine Katılıyor

Cumhurbaşkanı'ndan sonra Başbakan İsmet İnönü de Harf Devrimi seferberliğine katılmıştır. İsmet İnönü 9 Eylül tarihinde Maarif Vekâleti'ne yeni harflerle kendi el yazısıyla yazdığı ve emir ve direktiflerini içeren “Umumi Program” adlı bir yönergeyi göndermekle işe başlamıştır. Yönergeye sorumluluğun ve idarenin Eğitim Bakanlığı'nda olduğunu, diğer bütün kurumların Bakanlığa yardımcı olacaklarını yazan Başbakan (İnönü, 2021, s. 1117), ardından 13 Eylül 1928'de seçim bölgesi Malatya'ya gitmiştir.

İnönü, Ankara'dan hareket ederken istasyonda Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'a hitaben: “-Paşam, yeni harf seferberliği, Malatya'ya muallim olarak gidiyorum” demiş ve “Bunda da muvaffak olacağız” cevabını almıştır (Taneri, 2006, s. 26).

Üç gün sonra İsmet Paşa, Malatya ortaokul salonunda iç ve dış politika konularında uzun bir konuşma yapmıştır. Burada, “Büyük Türk milleti, büyük ve muzaffer evladı Gazi'nin delaleti ile okuyup yazmak bilmeyen milletler sırasından çıkmak için Latin esasından alınmış yeni Türk harflerini kabul etmek kararını veriyor. (...) Türk devletinin büyük Gazi gibi, türlü tecrübeler ve badireler içinde milletin hayatîyet ve kudretinin özü gibi yetişmiş ve devlet reisi olduğu halde hâlâ köy köy do-

laşıp alfabe hocalığı edecek kadar çalışkan, azimkâr, fedakâr bir reisi gelmek lazımdır...” (Yusufoğlu, 2011, s. 156, 157) demiştir.

“Reisicumhurumuz Gazi Hz. İstanbul’dan Ankara’ya avdet ziyaretlerinde, Sivas’ta Latin harflerinin talim ve tamimini teşvik için bizzat bu harflerle verilen bir derste hazır bulunurken.”

Servet-i Fünun Dergisi, 25 Ekim 1928, s. 1

2.6. Dil Seferberliği Coşkusu Yayılıyor

Mustafa Kemal’in ve arkadaşlarının çabaları boşa çıkmamış, kısa sürede etkisini göstermeye başlamıştır. İngiliz Büyükelçisi Sir George Clerk bunu anlatırken asıl hiç okuma-yazma bilmeyen kitlelerde büyük bir coşkunluk görüldüğünü, bunların kısa zamanda yeni alfabe öğrenme umuduna kapıldıklarını, öğrenmek için çalıştıklarını söylemiş ve 5 Eylül günü Londra’ya şu satırları yazarak göndermiştir:

“Yeni alfabe kampanyası hızla sürdürülüyor. Adalet Bakanlığı, hatta Diyanet İşleri Başkanlığı kendi personeline yeni alfabe kursları açtılar. Tevfik Rüştü Bey (Dışişleri Bakanı), bakanlığındaki yazışmaların yakında yeni yazıyla yapılacağını söylüyor. Halk Partisi üyeleri Dolmabahçe sarayında özel kurslara çağırıldılar. İzmirli mahpuslar Gazi’ye “Türk” alfabesiyle dilekçeler göndererek Adalet Bakanlığı’nın yüreğini yumuşatmağa çalışıyorlar (...) Ama baş propagandacı yine Gazi’nin kendisidir. Gazi, yatıyla Marmara denizini geçerek Tekirdağ’a ve Bursa’ya beklenmedik geziler yaptı. Hükümet konaklarında görevlilere alfabe dersleri verdi. Tekirdağ’da bir eczaneye girdi ve bir hocaya Arapça bir cümle yazmasını söyledi. Kimse bunu okuyamadı. Bunun üzerine Gazi aynı cümleyi yeni harflerle yazdı ve herkes bunu kolayca okudu. Camilerde sergilenen Arapça yazıların ne olacağını soran birisine Gazi’nin öfkesini belirten telsiz mesajı gece

yarısı yattan yayınlandı. Gazi, yeni alfabenin alınmasının ulusun arzusunun sonucu olduğunu, bu aptalların bunu kavrayamadıklarını söyledi. Buna karşı gelmeye çalışacak kimsenin Mustafa Kemal’in kendisi bile olsa ezileceğini ekledi. Bu kapalı uyarıyla, Arap alfabesinin değiştirilmesine karşı direnme eğiliminde olanlara gözdağı vermiş oldu” (Şimşir, 2008, s. 190).

Mustafa Kemal Paşa, yurt gezilerinden sonra buralarda çıkan aksaklıklar ve eksiklikler karşısında ileride yaşanılacak olumsuzlukları göz önüne alarak bazı yazım ve dil kurallarında değişiklik yapılmasını istemiştir. Dil Encümeni de yeni bir çalışmayla önerileri son haline getirmiştir. Örneğin; soru eki “mi”nin ayrı yazılması, kelimeler ile ekleri ayıran tire “-” kaldırılmış, “g” ve “k”nin ince okuması gerektiğinde kullanılan “h” harfi ile bileşik yazılması kuralı atılmış ve “a” ve “u” ünlüleri üzerine getirilecek inceltme işareti kullanımı kabul edilmiştir.

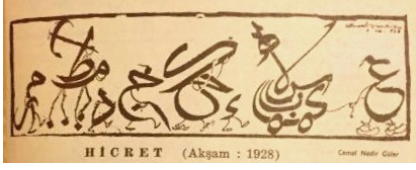

“Evlerde yeni harf kursları”

Çocuk : “ – ‘K’ harfi ‘a’dan evvel gelirse kaf okunur. Burada ‘kef’ okumak için ‘a’nın üzerine inceltme işareti konur, Kâzım’da olduğu gibi. Cümlelerin şehir ve insan isimlerinin ilk harfleri büyük yazılır. Ahlakî, Nisbî gibi kelimelerdeki gibi ‘i’lerin üzerine üzerine uzatma işareti konur. Akıldaki gibi babacığım anlamadıysan söyle tekrar edeyim, sıkılma söyle.”

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Teşrinivevvel (Ekim)1928, s. 1

29 Eylül 1928’de ise yeni Türk harflerinin kolayca öğrenilmesi, öğretilmesi amacıyla Gazi Mustafa Kemal’in emir ve arzuları üzerine, “Harfler Marşı” güftesi yazılmış, bunun ayrıca notası düzenlenmiştir. Riyaseti Cumhur Orkestra Şefi Zeki Üngör tarafından yapılan bu çalışmayla ordu, okul öğrencileri ve halkın yeni Türk alfabesini kolaylıkla öğrenmesi amaçlanmıştır (Ülkütaşır, 1998, s. 70):

Akşam Gazetesi, 1 Ekim 1928, s. 1

Daha sonra devlet memurları yeni harflerden imtihana tâbi tutulmaya başlamışlardır. Bunu İkdam gazetesi, 8 İkinciteşrin (Kasım) 1928 tarihinde 1. sayfasında eski harflerle "Dün İstanbul Vilayetinde Bir Komisyon Toplandı. İstanbul'da On Bin Fazla Memur Bu Hafta Harflerden İmtihan Edilecektir" diyen bir haberle duyurmuştur (İkdam Gazetesi, 8 Kasım 1928, s. 1):

İkdam Gazetesi, 8 İkinciteşrin (Kasım) 1928, s. 1

"Memurlar Yeni Türk Harflerinden İmtihan Oluyorlar!.."

"Geldi ruzi imtihanın en nihayet kertesi, İmtihanın ibtidası yevmi pazarertesini!"

"- Yahu içerde mümeyyizler arkadaşı, burada da korku beni sıkıştırıyor"

"- Herif, sürüp sürüşürüp gene hangi cehenneme gidiyorsun? - İmtihana, hanım... imtihana!.."

"Mümeyyizler: "- Tebrik ederiz, güzel cevap verdiniz. Hocanız kimdi?"

Memur: "- Mahtum köleniz, efendim!"

Akbaba Dergisi, 12 Teşrin-i Sani (Kasım) 1928, S. 618, s. 1

31 Ekim 1928'de ise toplanan Cumhuriyet Halk Fırkası gurubu, yeni harfler hakkında konuşmalar ve müzakereler yapmış, Yeni Türk Harfleri Kanunu'nun 1 Kasım'da Büyük Millet Meclisi'nde görüşülerek sonuca bağlanmasını kabul etmiştir (Hakimiyet-i Milliye, 1 Kasım 1928, s. 1).

1 Kasım günü de Mustafa Kemal TBMM'nin 3. Dönem'in ikinci toplanma yılını açmış ve harf değişikliği kanununu kabul edecek Meclis'e bu işin gerekliliğini şu sözlerle açıklamıştır:

"Aziz arkadaşlarım, ... Basit bir tecrübe, Latin esasından Türk harflerinin Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde ve köyde, yaşı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıkları, güneş gibi meydana çıkarmıştır... Büyük Millet Meclisi'nin kararı ile Türk harflerinin katiyet ve kanuniyet kazanması, bu memleketin yükselme mücadelesinde, başlı başına bir geçit olacaktır. Milletler ailesine münevver, yetişmiş büyük bir milletin dili olarak girecek olan Türkçeye bu yeni canlılığı kazandıracak olan üçüncü Büyük Millet Meclisi, yalnız ebedi Türk tarihinde değil, bütün insanlık tarihinde mümtaz bir sima kalacaktır." (İnan, 2009, s. 162, 163)

Hemen aynı gün Büyük Millet Meclisi, kanun tasarısını görüşmeye geçmiştir. O akşam, ilk maddesi, "Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk harfleri) unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir" şeklinde düzenlenen 1 Kasım 1928 tarih ve 1353 sayılı "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. 2 Kasım 1928 tarihinde ülkedeki tüm gazeteler bunu sütunlarına taşırken, Cumhuriyet gazetesi "B.M.M. dün ilk içtimasını aktetmiş ve Gazi Hz. Tarihi nutuklarını irat buyurmuşlardır. Müteakiben Türk harfleri kanunu ittifakla ve alkışlarla kabul edilmiştir" başlığıyla okuyucularına duyurmuştur (Cumhuriyet, 2 Kasım 1928, s. 1).

3.11.1928 günü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren kanuna göre artık "Bu Kanunun neşri tarihinden itibaren Devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket, cemiyet ve hususi müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması" mecburi olmuştur (Madde 2). Ayrıca kanuna göre 1929 yılının ilk gününden itibaren Türkiye'de basılan her şey (madde 4); "resmi levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazıları ile keza Türkçe hususi, resmi bilcümle mevkut, gayri mevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburi" hale gelmiştir (Resmi Gazete, 3.11.1928, s. 3).

3. BASIN VE HARF DEVRİMİ

Yeni harflerin uygulanması konusunda tereddüt içinde olanlara karşı Falih Rıfkı Atay'a “-Bu ya üç ayda olur ya hiç olmaz”; “...-Gazetelerde yarım sütun eski yazı kaldığı zaman dahi herkes bu eski yazılı parçayı okuyacaktır. Arada bir harp, bir iç buhran, bir terslik oldu mu, bizim yazıda Enver'in yazısına döner. Hemen terk olunverir” (Acıpayam, 2019, s. 167) diyen Atatürk'ün bu kararlılığı gazetecileri de etkilemiştir.

Mustafa Kemal'in Sarayburnu'nda halka yaptığı konuşmadan hemen sonra, neredeyse bütün gazete ve dergiler ellerindeki teknik imkanlar doğrultusunda Latin alfabesini yer yer kullanarak desteklemişlerdir. Ağustos 1928'den itibaren gazetelerin büyük bir bölümü sayfalarında yeni harflerle yazılmış kısa metinler ayırmış, hem devrimi desteklemiş ve hem de halka yeni harfleri öğretmeye çalışmışlardır. Örneğin İkdam 24 Eylül 1928 tarihli sayısında gazeteler hakkında; “Azami bir sene sonra yeni harfler sayesinde lâekal Fransis gazeteleri derecesinde güzel çıkacaktır” diye yazmıştır. Yine Vakıf gazetesi 2 Teşrin-i Sani (Kasım) 1928'de yeni harflerle; “Bu milletin asırlardan beri hallolunamayan bir ihtiyacının birkaç sene içinde tamamen te'min edilmesi yakın ufukta gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyet güneşidir” (Vakıf, 2 Teşrin-i Sani 1928, s. 1) demiştir.

Bu konuda adeta yarışa giren gazeteler, yeni harfleri öğretmek üzere dersler vereceklerini, bu derslerden sonra da hergün yeni harflerle küçük sütunlar halinde metinler yayımlayarak, bunu giderek arttıracıklarını duyurmuşlardır. Bazı gazeteler önce dersleri, daha sonra gramer kurallarını yayımlarken, bazıları da her ikisini birlikte vermeyi tercih etmiştir.

Yalnız Latin harfleriyle ilk olarak yayın yapan gazete *Milliyet* olmuştur. Gazete 27 Haziran 1928'te daha 9 Ağustos 1928 Sarayburnu söylenden önce ilk kez Latin harfleri kullanarak yeni alfabe çalışmalarına destek olmaya başlamıştır. *Milliyet* gazetesi 27 Haziran 1928'te ilk kez Latin harfleri kullanarak Dil Encümeni'nin çalışmaları için İstanbul'a gelecek olan Başbakan İsmet Paşa'nın haberini “*Bax veqil İsmet Paxa hazretlerinin İstambula gelijor*” başlığı ile okuyucularına duyurmuştur (<https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-latin-alfabesiy-le-yayimlanan-ilk-haberi>; Erişim Tarihi: 22.09.2023):

Milliyet, “*Bax veqil İsmet Paxa hazretlerinin İstambula gelijor*”, 27 Haziran 1928, s. 1

3 Ağustos 1928 tarihinde de yine *Milliyet* gazetesinin baş sayfasında oldukça küçük bir sütunda yine Latin alfabesi kullanılmıştır. Gazetede kısa bir fıkra şeklinde şu ifadeler yer vermiştir: “Gazi geçenlerde, yeni harflerin kabul ve tatbikinden bahsedilirken etrafında bulunanlara şöyle dedi: Büyük Taarruza karar verdiğim zaman İsmet Paşa'ya: ‘Göreceksin neler olacak’ demiştim. Şimdi size söylüyorum: Göreceksiniz neler olacak.” Latin alfabesiyle verilen bu kısmın ardından da Arap alfabesiyle diğer gazetelerden bir ricada bulunmuş, bunun, Arap harfleri ile iktibas edilmemesi istenmiştir (Çubukçu, Cumhuriyet, 10 Eylül 2000, s. 2).

Ülkede birçok gazete gibi *Cumhuriyet* gazetesi de 1928 yılı Ağustos ayından itibaren haber ve yazılarını yayımlarken eski harflerin yanında yeni harfler kullanmaya başlamıştır. Gazi'nin çeşitli söz, demeç ve söylevlerine yer vererek, bazı haberlerin başlıklarını Latin harfleriyle dizmeye başlamıştır (*Cumhuriyet*, 29 Ağustos 1928, s. 1):

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Eylül 1928, s. 1

Cumhuriyet gazetesi ayrıca yoğunca yeni yazıyı öğretme çabasına da girmiştir. Gazete önce harflerin tanıtımıyla başladığı işe okuma-yazmayı öğretmekle devam etmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi 22 Ağustos 1928 tarihinden itibaren altı gün sürdürdüğü derslerden sonra gramer derslerine de başlamıştır:

Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ağustos 1928, s. 1

Cumhuriyet Gazetesi, 21 Eylül 1928, s. 1

Deniz kenarı.. Hava kafi derecede sıcak.. Enginde yegâne bir yelken gemisi görünüyor.. Kâinat gûya bomboş.. Etrafta hiç bir sada yok.. Lâkin ölü dalgalar sahile vurdukça ağır bir gürültü işitiliyor..

Havada bir inkılâp oldu: Şarktan hafif ve serin bir rüzgâr esmeğe başladı.. Denizin melli gitti..”

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Teşrinivevvel (Ekim) 1928, s. 2

1 Kasım 1928’de bütün Türk basını baştanbaşa Latin esaslı Yeni Türk Türk harfleriyle çıkma kararı aldığından, Cumhuriyet gazetesi 30 Kasım 1928 tarihinde “Bugün Garp harflerinin son günüdür. Yarından itibaren gazetemiz yeni harflerle bir Avrupa gazetesi mükemmeliyetinde cazip bir şekilde çıkacaktır” diye bir duyuru yapmıştır (Cumhuriyet, 30 Kasım 1928, s. 1).

Cumhuriyet Gazetesi, 30 Kasım 1928, s. 1

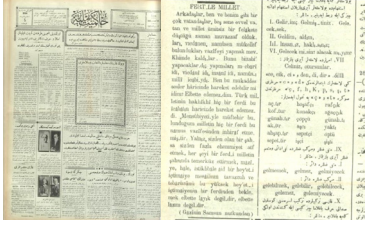
Nitekim 1 Kasım 1928 tarihli basımında tamamen yeni Türk harfleri kullanmaya başlamıştır. Cumhuriyet gazetesi bu yeniliği okuyucularına “Türk matbuat hayatında tarihi bir gün: 1 Kanunuevvel 928” başlığıyla duyurmuş ve “Yeni harflerin kabul ve tatbikinden bilhassa matbuatın tenkitlerinden hiç de başları hoş olmayan bazı kimse-

lerin pek ziyade memnun olacakları söyleniyor. Filhakika bazı kimseler düşünebilirler ki, ‘Şimdi gazeteleri herkes kolaylıkla okuyamaz. Binaenaleyh gazeteler aleyhimde yazsalar bile onlar okunulup anlaşılincaya kadar atı alan Üsküdarı geçmiş bulunur. O halde: ‘Kekâ, gel keyfim gel..!’ Böyle söyleyen, hele böyle düşünen olur mu, bilmiyoruz. Şayet varsa onlara ehemmiyetle ihtar ederiz ki matbuat kontrol vazifesini ifada daimdir, halkın ve hükümetinse, fenalığı işitmek ve görmek hususunda daima kulağı delik ve gözü açıktır” diyen bir yazıyla duyurmuştur:

Cumhuriyet, 1 Aralık 1928, s. 1

Hakimiyet-i Milliye ise rejim yanlısı olduğu ve hükümet tarafından desteklendiği halde yeni harflerle yayın yapmakta oldukça gecikmiştir. Bu konuda öncülüğü diğer gazetelere kaptıran gazete, ilk defa 2 Eylül 1928 tarihli sayısında yeni harflere yer vermiştir. Örneğin 29 Ağustos 1928 tarihli sayısının 1. sayfasında yeni harflerle “Fert ile Millet” başlığı altında Gazi’nin Samsun Nutku’ndan; “Arkadaşlar, ben ve benim gibi bir çok vatandaşlar, beş buçuk sene evvel vatani vicdanen millet, ümitsiz felakete düştüğü zaman muvazzaf oldukları, namusen, haysiyeten mükellef buldukları vazifeyi yapmak mevkiinde kaldılar. Bunu bittabi yapacaklardı. Yapmaları mecburi idi, vicdanı idi, insani idi, namusu milli icabı idi, ben bu mukaddes esasların haricinde hareket edebilir miydim? Efendiler, elbette edemezdim. Türk milletinin hakiki hiçbir ferdi bu icabatın haricinde hareket edemezdi. Ben elbette bu elim manzara karşısında, vicdanımın emirlerine muhalif, namusu millimizin hilafında hareket edemezdim ...” diye başlayan bir alıntı yayımlamıştır (Hakimiyet-i Milliye, 29 Ağustos 1928, s. 1):

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 29 Ağustos 1928, s. 1

Bundan sonraki süreçlerde yeni harfler kullanmaya özen göstererek ön plana çıkmaya çalışan *Hakimiyet-i Milliye*, 2 Eylül 1928'de de ilk kez başlığını (logosunu) "*Hakimiyet-i Milliye*" şeklinde yayımlamıştır (Hakimiyet-i Milliye, 2 Eylül 1928, s. 1):

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 8 Eylül 1928, s. 1

Hakimiyet-i Milliye ayrıca 26 Eylül'de baş sayfasında yer alan tüm haberleri Latin harfleriyle basmıştır. 30 Ekim 1928'de de birinci sayfasında yayımladığı "*Yarıdan İtibaren Kısmen Yeni Yazı ile Olacaktır*" başlığını taşıyan bir haberle 31 Ekim'den itibaren kısmen yeni harflerle yayımlayacağını duyurmuştur (Hakimiyet-i Milliye, 30 Eylül 1928, s. 1). Nitekim gazetenin 31 Ekim 1928 tarihli nüshasının ilk 3 sayfası ile 4. sayfası kısmen Latin harfleriyle, diğer sayfalar eski harflerle yazılmış haberlerden oluşmuştur (Hakimiyet-i Milliye, 31 Ekim 1928, s. 1):

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 26 Eylül 1928, s. 1

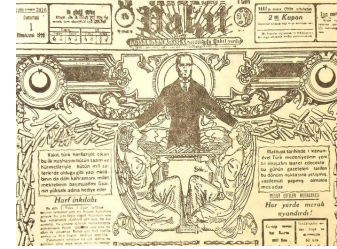

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 31 Ekim 1928, s. 1

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Kasım 1928, s. 1

Sayfalarında yeni Alfabe ile imla dersleri veren *Vakit* gazetesi ise 1928 Eylül'ünde logosunu ve bazı haber ve başlıklarını yeni harfle çevirmiştir. Gazete Ekim ayından itibaren yeni harflere de yer vermeye başlamış ve 1 Aralık 1928 tarihli diğer gazeteler gibi yeni Türk alfabesine geçmiştir. Bunu okuyucularına "*Vakit, Türk harfleriyle çıkan bu ilk nüshasını bütün tazim ve hürmetleriyle, bütün milli zaferlerde olduğu gibi yazı inkılâbının da dahi kahramanı, millet mektebinin başmuallimi Gazi'nin yüksek adına hediye eder*" başlığıyla duyurmuştur (Vakit, 1 Aralık 1928, s. 1).

Ramiz Gökçe, Akbaba Dergisi, 13 Ağustos 1928, s. 1

Vakit Gazetesi, 1 Kasım 1928, s. 1

Gazetelerle birlikte dergiler de devrimin destekçisi olmuşlardır. Örneğin Akbaba dergisi 13 Ağustos 1928 tarihli sayısında Ramiz Gökçe'nin ilgi uyandıran bir karikatürünü yayımlamıştır. Latin harflerinden vücuda getirilen bir kişinin, Arap harflerinden oluşturulmuş bir başkasını tekmeleyerek kovduğu karikatürün altında "*Haydi, sen de saltanat harabesine!*" denilmiştir. Türk harflerinin, Arap harflerini kovduğu bu karikatürün üst metnine ise "*Halkın asırlardan beri okuyup yazmasına mani olan kargacık burgacık şeklindeki eski Arap harfleri yerine yeni, medeni Türk harfleri kaim oluyor*" yazılmıştır (Akbaba, 13 Ağustos 1928, s. 1):

Üst metin: "Halkın asırlardan beri okuyup yazmasına mani olan kargacık burgacık şeklindeki eski Arap harfleri yerine yeni, medeni Türk harfleri kaim oluyor."

Türk harfleri, Arap harflerine: "- Haydi, sen de saltanat harabesine!"

Ramiz Gökçe, Akbaba Dergisi, 13 Ağustos 1928, s. 1

Burhan Cahid (Morkaya) tarafından yayımlanan ve ilk sayısı 28 Nisan 1928 tarihinde çıkan siyasi mizah gazetesi Köroğlu gazetesi de eski harfli Türkçe ile yayımlanmaya başlamış, yeni Türk alfabesini ve rakamlarını öğretmek için diğer yayınlar gibi bir süre eski ve yeni harfleri bir arada kullanmıştır. Gazete 1 Aralık 1928 tarihli 63. sayısından itibaren tamamen Yeni Türk alfabesine geçmiştir (Köroğlu, 1 Aralık 1928, s. 1):

Köroğlu: "Yeni harf inkılabı milletin bir zaferidir"

Köroğlu Gazetesi, 1 Kanun-ı Evvel (Aralık) 1928, S. 2, s. 1

SONUÇ

Tarih boyunca farklı alfabeler kullanan Türkler, İslamiyet'in kabulüyle birlikte Arap yazısına geçmişlerdir. Özellikle 13.-20. Yüzyıllar arasında Anadolu'da ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yayıldığı bütün ülkelerde yazın ve yazışma dili olarak kullanılan bu alfabe, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de tüm rahatsızlıklarına rağmen "Kur'an dili" olduğu gerekçesiyle kullanılmıştır. Bu saatten sonra Anadolu'da kullanılan tüm Türk dil ve lehçeleri Arap harflerinin

yetersizliği altında ezilmişlerdir.

Arapça harflerle örülmüş ve bir saray dili olmaktan öteye gidemeyen Osmanlıca ise yoğunca Arapça ve Farsçadan aldığı yabancı kökenli sözcükler ve dilbilgisi kuralları ile Türkçeden ayrı bir dil haline gelmiştir.

Bu rahatsızlık ilk kez 17. Yüzyıl'da Katip Çelebi tarafından dillendirilmiş, 18. Yüzyıl sonlarından itibaren de Latin alfabesinin kabul edilmesi fikirleri ortaya çıkmıştır. 19. Yüzyıl'ın başlarında daha da belirginleşen bu görüşle 3. Selim döneminde Latin harflerini öğrenme girişimlerine dönüşmüştür.

Süreç içerisinde kullanılmakta olan yazının yeniden düzenlenmesi gerektiği görüşleri de ortaya çıkmıştır. Bu, Sultan 2. Mahmut döneminde yayımlanan Osmanlı'nın ilk gazetesinde "herkesin anlayabileceği surette olmak lazımdır. Öyle 'çetr', 'gerdune', 'tevsen' gibi şeylerin Türkçe olarak düzeltilmesi gerekir"e dönüşmüştür (Topuz, 1973, s. 7). Daha sonra ise 1851 yılında Kavaid-i Osmaniye adlı kitabını yayınlayan Ahmet Cevdet Paşa'da belirginleşmiş, Türk gazeteciliğinin gerçek başlatıcısı kabul edilen Şinasi de olgunlaşmış, 1862 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyıl Maarif Nazırlarından Münif Paşa'da resmileşmiştir. Ardından Ziya Paşa, Ahmet Mithat Efendi, Ali Suavi, Şemsettin Sami, Feraizcizade Mehmet Şakir Efendi, Abdullah Cevdet gibi isimler de bu tartışmalara olumlu görüşleriyle dahil olmuşlardır.

Bu arada dil tartışmalarına Osmanlı devlet adamları da katılmıştır. Halkın cehaletine sebep olan şeyin okuma-yazma öğrenimindeki güçlükler olduğundan bu işi kolaylaştırmanın en kolay yolunun Latin alfabesini kabul etmekten geçtiğine inanan Sultan Abdülhamit, belki de bu konuda kendisini gizleyen tek isim olmuştur.

Ancak 19. Yüzyıl'da dili Osmanlıca olmaktan çıkaracak, Türkçeleşmesine yardım edecek yazı değiştirme sorunu, şeriat savunucuları tarafından din ve ahiret meselesi olarak algılanmış, Türklerin yazı değiştirmekle dinden çıkacakları ileri sürülmüştür.

Alfabe tartışmasına katılan diğer devlet adamı Harbiye Nazırı Enver Paşa olmuştur. Enver Paşa kendi dairelerinde bu yazıyı kullanmaya başlamış, resmi nezaret tezkerelerini bu yeni yazı ile yazdırmıştır. Ancak buna ilk dönemde başta İsmet (Paşa) İnönü olmak üzere birçok çalışma arkadaşı karşı çıkmıştır.

Osmanlı aydınları arasında dil tartışmalarının giderek arttığı bu dönemde öğrenimini tamamlayan ve geleceğe dönük tasarımlarını olgunlaştıran Mustafa Kemal de daha çocukluk yıllarından beri düşündüğü harf değişikliği fikrini Cumhuriyet'in ilanından sonra birçok yerde dile getirmiştir. Gerek şartların uygun olmaması, gerekse etrafındakileri ikna edemediğinden düşüncelerini bir süre erteleyen Atatürk, zamanın geldiğini düşündüğünden 1928'de eyleme geçmeye başlamıştır.

Sonunda Sarayburnu'ndaki Gülhane Söylevi ile içini, *"Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir; iftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma-yazma bilmiyorsa, bu hata bizde değildir; Türk'ün seciyyesini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır"* diye döken Atatürk, aslında devrimin gerekçesini de ortaya koymuştur.

Gülhane'de başlayan devrim ateşi, Dolmabahçe çalışmalarıyla alevlenmiş, nihayetinde 1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı *"Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun"*un kabul edilmesiyle tüm yurdu sarmıştır. Açılan Millet Mektepleri'yle ülke karanlıktan kurtulmanın ilk adımlarını atmıştır.

Harf Devrimi'ne giden yolda bazı gazeteciler tereddüt içinde olsalar da, özellikle Gülhane Söylevi'nden sonra işin ciddiyetini anladıklarından, çeşitli haber ve karikatürlerle desteklemeye başlamışlardır. Gazi'nin söylevi üzerinden daha bir hafta geçmeden biraz ilkel, bozuk bir imlayla da olsa yeni Türk harflerini kullanmışlardır. Hatta gazeteler, Latin harflerine sadece belirli başlıklarda ya da sayfalarının bazı sütunlarında kısaca yer vermekle kalmamışlar, okuyucularına yeni harfleri öğretmek için dersler vermişlerdir.

1 Aralık 1928 başından itibaren ise *"Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun"* gereğince Türkçe özel veya resmi her türlü gazete Türk harflerine geçmişlerdir. Sonuçta bu gelişmenin okuma-yazma oranının yüzde 10'lardan 1938'de yüzde 40'lara ulaşmasında rolü olduğu değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acıpayam, M. (2019). 150 Yıllık Türkçe Kavgası: Harf ve Dil Tartışmaları. , İstanbul: Akis Kitabevi
- Adivar, H. E. (1998). Türk'ün Ateşle İmtihanı-3. Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Akşin, S. (1997). Türkiye'nin Yakın Tarihi. Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Anadolu Ajansı Yayınları (2011). Türkiye'nin 90 Yılı. (Yay. Haz: Serdar Doğan).
- Armstrong, H.C. (1998). Bozkurt. (Çev: Gül Çağalı Güven). Arba Yayınları.
- Atay, F. R. (1997). Başveren İnkılâpçı (Ali Süavi). Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Atay, F. R. (1980). Babanız Atatürk Bayrak - Atatürkçülük Nedir - Atatürk Ne İdi. Bateş Yayınevi.
- Atay, F. R. (1999). Çankaya 4. Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Atay, F. R. (1984). Çankaya. Bateş Yayınevi.
- Atay, F. R. (1969). Atatürkçülük Nedir?. Ak Yayınları-Baha Matbaası.
- Aydemir, Ş. S. (2020). Tek Adam. Remzi Kitabevi.
- Goloğlu, M. (1972). Devrimler ve Tepkileri (1924-1930). Başnur Matbaası.
- Göçgün, Ö. (1987). Ziya Paşa. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İleri, C. N. (2021). Türk İnkılabı. Kapra Yayıncılık.
- İnan, A. (2009). Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. (Haz: Arı İnan). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnönü, İ. (1998). İsmet İnönü'nün Hatıraları (Cumhuriyetin İlk Yılları: 1923-1938). Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- İmer, K. (1976). Dilde Değişme ve Gelişme Açısından

- Türk Dil Devrimi. TDK Yayınları.
- Kansu, M. M. (1997). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karal, E. Z. (2003). Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı Devri: 1861-1876). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Koloğlu, O. (1992). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın. İletişim Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1963). Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi. Ankara Üniversitesi DTCF Yayını.
- Kurgan, Ş. (1963). Ziya Paşa. Varlık Yayınevi.
- Kuun, G. (1880). Codex Cumanicus (Comes Ceza Kuun). Academie Hung.
- Levent, A. S. (1973). Dil Üstüne. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Levent, A. S. (1960). Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Lewis, B. (1993). Modern Türkiye'nin Doğuşu. (Çev: Metin Kıratlı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Maarif Vekaleti Yayınları (1939). Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri. Maarif Matbaası.
- Mango, A. (2000). Atatürk. (Çev: Füsün Doruker). Saba Kitaplar.
- Merdivenci, A. (1980). Türk Yazı Devrimi. Hilal Matbaacılık.
- Ortaylı, İ. (2007). Batılılaşma Yolunda. Merkez Kitaplar.
- Ortaylı, İlber (2005), Gelenekten Geleceğe, İstanbul: Ufuk Kitap
- Orkun, H. N. (1994). Eski Türk Yazıtları. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özerdim, S. N. (1998). Yazı Devriminin Öyküsü. Yeniğün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Steinhaus, K. (1999). Atatürk Devrimi Sosyolojisi. (Çev: Necdet Sander). Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Şimşir, B. N. (2008), Türk Yazı Devrimi. Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Taneri, A. (2006). Atatürk ve Harf İnkılabı. (Editör: Doğan Atılğan), Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Tekin, T. (1997). Tarih Boyunca Türkçe'nin Yazımı. Simurg Yayıncılık.
- Topuz, H. (1973). 100 Soruda Türk Basın Tarihi. Gerçek Yayınevi.
- Turan, Ş. (2014). Türk Kültür Tarihi. Bilgi Yayınevi.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1998). Atatürk Harf ve Devrimi. Yeniğün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Ünaydın, R. E. (1954). Atatürk: Tarih ve Dil Kurumları Hatıralar. Türk Tarih Kurumu
- Volkan, V. D. & Itzkowitz, N. (2008). Ölümsüz Atatürk. Bağlam Yayınları.
- Yusufoğlu, K. (2011). Atatürk'ten Hatıralar-3, Anadolu Güneşi. Yılmaz Basım Yayın ve Dağıtım.
- Yücel, T. (1982). Dil Devrimi ve Sonuçları. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Makaleler

- Ergun, A. (2010). Azerbaycan'da Bir Ulusal Kimlik Meselesi Olarak Alfabe Değişiklikleri. Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S. 54, s. 143
- Demiray, K. (1981). Sözlükçülüğümüzde Önemli Bir Aşama ve Kamûs-ı Türkî. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 43(355): 23-26
- Giritli, İ. (1988). Harf İnkılabı ve Atatürk. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Araştırma Merkezi Dergisi, 5 (13), s. 31-36.
- Gündüz, M. (2005). İctihad Mecmuasında Dil ve Dilde Sadeleşme Tartışmaları (2. Meşrutiyet Dönemi), Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, 2005,

15(42), s. 136.

Kılıç, F. (2019). Azerbaycan'ın Latin Alfabesine Geçişinin Türkiye'deki Alfabe Tartışmalarına Etkisi. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Güz 2019, S. 100, s. 493-494.

Kısıklı, E. (2010). Harf İnkılâbı'nın Türk ve Dünya Basınındaki Yankıları. Erdem Dergisi, S. 56, s. 123.

Korkmaz, Z. (1998). Atatürk ve Yazı İnkılâbı Üzerine. Erdem Dergisi, 11(31), s. 176

Levent, A. S. (1945). Dilde Sadeleşme Hareketi ve Dünküler. Ulus Gazetesi, 26 Ekim 1945, s. 2

Özkaya, Y. (1981). 1926 -1929 Seneleri Arasındaki Devrimlerin Tarihi Yönden Önemleri. Yargıtay Dergisi (Atatürk Armağanı), 7(1-2), s. 149.

Tongul, N. (2004). Türk Harf İnkılâbı. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 33-34, s. 115

İnternet Kaynakları

İnönü, İ. (2021). Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1919-1933). Haz: İlhan Turan, İnönü Vakfı, s. 1117; <https://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-konusma-demec-makale-mesaj-ve-soylesileri-1919-1933/>; Erişim Tarihi: 27.09.2023

The Codex Cumanicus, 29.10.2016, <http://www.elbrusoid.org/articles/karachay-balkar-lang/460577/>; Erişim Tarihi: 1.10.2023

Kitap Bölümü

Özerdim, K. (1967). Harf Değişikliğinde Türk Kültürüne Tesirleri. Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi. RCD Seminer Tebliğleri.

Taneri, A. (2006). Atatürk ve Harf İnkılâbı. Ankara Üniversitesi'nin 60. Kuruluş Yılı Armağanı. (Editör: Doğan Atılgan). Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tezler

Çakır, M. (2016). Harf İnkılâbı ve Millet Mekteple-

ri 1928-1935. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Katırcı, A. (2006). Harf Devrimine Yönelik Çalışmalar, Devrimin Gerçekleşmesi ve Uygulanışı. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, 30 Kasım 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 21 Eylül 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ağustos 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Teşrinvevel (Ekim) 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Kasım 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Eylül 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 1928

Çubukçu, B. (10 Eylül 2000). Devrimin Öğretmenlerine Anıt, s. 2

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 2 Eylül 1928.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Kasım 1928

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Kasım 1928

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 31 Ekim 1928

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 8 Eylül 1928

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Ağustos 1928, s. 1

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 25 Ağustos 1928, s. 1

Fert ile Millet, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 29 Ağustos 1928, s. 1

Yarıncıdan İtibaren Kısmen Yeni Yazı ile Olacaktır, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 30 Eylül 1928, s. 1

Sevgili Başvekilimizin Nutku'ndan, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 17 Eylül 1928, s. 1

Sefa geldin Büyük Gazi!, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 21 Eylül 1928, s. 1

Darülfûnun´da harf seferberliği, Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ağustos 1928, s. 1

Türk Matbuat Hayatında Tarihi Bir Gün: 1 Kanunievvel 928, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 1928, s. 1

B.M.M. dün ilk içtimasını aktetmiş ve Gazi Hz. Tarihi nutuklarını irat buyurmuşlardır. Müteakiben Türk harfleri kanunu ittifakla ve alkışlarla kabul edilmiştir, Cumhuriyet Gazetesi, 2 Kasım 1928, s. 1

Milli Mektepleri Dün Açıldı, Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ocak 1929, S. 1672, s. 1

Acı Bir Haber: Maarif Vekili Necati B. Öldü, Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ocak 1929, S. 1672, s. 1

İkdam Gazetesi, 26 Ağustos 1928

İkdam Gazetesi, 30 Ağustos 1928

İkdam Gazetesi, 26 Ağustos 1928

İstanbul´da on bin fazla memur bu hafta harflerden imtihan edilecektir, İkdam Gazetesi, 8 İkinciteşrin (Kasım) 1928, S. 11331.

Azami bir sene sonra yeni harfler sayesinde lâekal Fransız gazeteleri derecesinde güzel çıkacaktır, İkdam Gazetesi, 24 Eylül 1928, S. 11287, s. 1

Azami bir sene sonra yeni harfler sayesinde lâekal Fransız gazeteleri derecesinde güzel çıkacaktır, İkdam Gazetesi, 24 Eylül 1928, S. 11287, s. 1

“Büyük Reisi-miz aylardan beri nurlandırdıkları İstanbula halkın yürekten gelen temennileri arasında veda etti-ler”, Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1928, s. 1

Harf İnkılabı, Vakit Gazetesi, “1 Aralık 1928, s. 3916, s. 1

Millet mektepleri merasimle açıldı, Akşam Gazetesi, 2 Ocak 1929, s. 1

Reisicumhur Hazretleri nutku iftithahilerini İrat Buyuracak ve Divanı Risayet İntihabı Yapılacaktır, Bu

milletin asırlardan beri hallolunamayan bir ihtiyacının..., Vakit Gazetesi, 2 Teşrin-i Sani 1928, S. 3887, s. 1

Koroğlu Gazetesi, 1 Kanun-ı Evvel (Aralık) 1928, S. 2, s. 1

Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1928

Mukaddime, Tercümân-ı Ahvâl, (9 Teşrin-i Evvel 1277/22 Ekim 1860), S. 1.

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, Resmi Gazete (3.11.1928, c. 10, S. 1030).

Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun, Resmi Gazete (28.5.1928, c. 9, S. 900, s. 610)

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, Resmi Gazete, (3.11.1928, S. 1030, s. 3)

“Türkiye’nin Latin Alfabesiyle Yayımlanan İlk Haberi” 16.01.2015, <https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-latin-alfabesiyle-yayimlanan-ilk-haberi>; Erişim Tarihi: 22.09.2023

Diğer Süreli Yayınlar

Akbaba Dergisi, 13 Ağustos 1928

Akbaba, 30 Ağustos 1928, S. 596

Akbaba Dergisi, 29 Teşrinisani (Kasım) 1928, S. 623

Akbaba Dergisi, 5 Nisan 1926, S. 348

Servet-i Fünun Dergisi, 25 Ekim 192